

Plan B

Voor een democratische doorstart van Europa

Inleiding

De Europese Unie bevindt zich in een impasse.¹ Nadat Frankrijk en Nederland in 2005 in een referendum 'nee' zeiden tegen de Europese grondwet hebben in juni de Ieren in een referendum het Verdrag van Lissabon - de opvolger van de grondwet - verworpen. De discussie over het functioneren en de toekomst van de EU zit daarmee in het slop. Vanuit de Europese instellingen en regeringen komen geen initiatieven om deze impasse te doorbreken. Er is geen plan B, zo wordt met nadruk gesteld.

Het is duidelijk dat Europese samenwerking van groot belang is. De immense problemen waar we in Europa en elders in de wereld mee geconfronteerd worden: de vernietiging van ecosystemen, de opwarming van de aarde, de steeds verder groeiende kloof tussen arm en rijk, de economisch instabiliteit, oorlog en onveiligheid enzovoort, zijn niet meer op nationaal vlak op te lossen. Internationale en dus ook Europese samenwerking is hard nodig.

Om op al deze vlakken effectieve maatregelen te kunnen nemen is een goed functionerende Europese samenwerking noodzakelijk en is het vooral belangrijk dat de politieke macht in Europa voldoende draagvlak heeft. Een Europees project dat niet het vertrouwen en de steun van de bevolking heeft, zal niet in staat zijn effectieve maatregelen te nemen.

Het is dus hoog tijd dat er gewerkt wordt aan het oplossen van de crisis van Europa en het uitwerken van een nieuw perspectief. In sociale organisaties in heel Europa wordt al geruime tijd intensief gediscussieerd over de toekomst van Europa. Die discussies vinden plaats in verschillende Europese netwerken, zoals de Euromarsen en het Attacnetwerk en op de verschillende nationale, regionale en Europese sociale fora.

Uit die discussies zijn een groot aantal ideeën, voorstellen en alternatieven naar voren gekomen op tal van beleidsterreinen.² Daarnaast wordt er ook gediscussieerd over de vraag hoe Europa zou moeten functioneren.³ Maar naast inhoudelijke voorstellen en ideeën over de meest wenselijke structuur van Europa wordt er ook nagedacht over de vraag hoe een beter, een democratischer en transparanter Europa bereikt kan worden. Welke weg bewandeld kan worden. Over die vraag gaat deze nota.

De nota begint met een analyse van het huidige Europa. Daarin kijken we wat de oorzaak van de huidige crisis is. Daarna doen we een aantal voorstellen om te komen tot wat we noemen een democratische doorstart van Europa. Daarbij gaan we er van uit dat een democratisch Europa alleen tot stand kan komen langs een democratische weg. Daarom geven we een aantal stappen aan die op deze weg gezet zouden kunnen worden.

¹ Deze tekst werd geschreven voordat de kredietcrisis zich tot een algemene financiële crisis had ontwikkeld die uiteindelijk de aanzet gaf tot een algehele recessie. Deze ontwikkelingen maken eens te meer duidelijk dat het neoliberale model van het huidige Europa tot catastrofes leidt. Voor een bespreking van de rol van Europa in de huidige crisis zie het artikel: 'Europa en de crisis, Waarom het huidige Europa geen onderdeel van de oplossing vormt maar van het probleem'.

² Zie bijvoorbeeld het ontwerpdocument: 'Beginselen voor een ander Europa', als bijlage opgenomen in de brochure "Hun Europa en het onze", uitgegeven door de Stichting Voor een sociaal Europa. En 'Naar een nieuwe wettelijke basis voor de Europese Unie, tien uitgangspunten voor een democratisch verdrag', van 17 landelijke Attacorganisaties. Uitgave van Attac Nederland.

³ Zie daarover bijvoorbeeld de brochure 'Een ander Europa is mogelijk'. Uitgave van Ander Europa.

Natuurlijk kennen deze nota en de voorstellen die erin worden gedaan veel beperkingen. Veel aspecten moeten nog verder uitgewerkt en bediscussieerd worden. Ook zal nog hard gewerkt moeten worden aan het creëren van een draagvlak voor de hierin voorgestelde democratische doorstart van Europa.

De publicatie van deze nota vormt de eerste fase van een breder project. We zullen deze nota zo breed mogelijk verspreiden en ter discussie voorleggen. Daarnaast hebben we een vragenformulier gemaakt waarin verschillende van de hier behandelde zaken aan de orde komen. Dat vragenformulier - als bijlage bij deze nota opgenomen - zullen we aan een groot aantal politieke en maatschappelijke organisaties voorleggen. Daarnaast zullen ook individuen deze vragen kunnen beantwoorden.

De uitkomst van dit onderzoek zal in de loop van 2009 gepresenteerd worden. Op basis van de uitkomst zullen we onze voorstellen verder uitwerken en een nieuwe ronde van discussies organiseren.

Het probleem van Europa

Na het Franse, het Nederlandse en het Ierse nee kan niemand er meer omheen dat er een probleem is in Europa. Een probleem met de democratische legitimatie van de huidige Europese Unie. Dat probleem is niet nieuw, het is wel de afgelopen jaren steeds evidentier naar voren gekomen.

Het proces van Europese eenwording - zoals dat na de Tweede Wereldoorlog op gang kwam - is altijd een proces van bovenaf geweest. Een proces van samenwerking van nationale regeringen. In de loop van dat proces is de Europese Unie (en haar voorgangers) steeds meer uitgegroeid tot een aparte bestuurslaag⁴ met een grote invloed.

De hele Europese constructie is tot stand gekomen zonder directe betrokkenheid van de Europese bevolking. Over een aantal Europese verdragen zijn in een aantal Europese landen volksraadplegingen gehouden, maar nooit heeft de totale Europese bevolking zich uit kunnen spreken.

De oorspronkelijk voorziene procedure bij de Europese grondwet kwam nog het dichtst in de buurt van een democratisch proces. De tekst van de grondwet werd in de loop van 2002 en 2003 opgesteld door een breed samengestelde Conventie⁵ die in haar werkwijze een zekere mate van transparantie kende. In de loop van het proces konden maatschappelijke organisaties hun mening geven. Oorspronkelijk zouden in een tiental landen referenda gehouden worden over de grondwet.

Het eerste referendum werd in februari 2005 in Spanje gehouden. De belangstelling er voor was beperkt. De tekst van de grondwet werd niet onder de bevolking verspreid en de discussie bleef vooral beperkt tot de vraag 'voor of tegen Europa'. De opkomst van de kiezers was laag: 42,3%. Een ruime meerderheid (76,6%) van de kiezers stemde voor de grondwet.

Geheel anders was het beeld bij het referendum in Frankrijk in mei van dat jaar. Er werd in Frankrijk hartstochtelijk en op grote schaal gediscussieerd en er verschenen tientallen boeken

⁴ We gaan hier niet in op de vraag hoe de bestuurslaag precies gedefinieerd moet worden (of er sprake is van staatsvorming, van de aanzet tot een federatief verband of zelfs van een superstaat) en of er sprake is van overdracht van soevereiniteit of het delen daarvan. Hier volstaat de constatering dat er een Europese bestuurslaag is, met eigen regelgeving en specifieke organen.

⁵ De Conventie bestond uit vertegenwoordigers van regeringen, nationale parlementen en het Europees Parlement. Er was dus geen sprake van een door de bevolking gekozen conventie.

over de grondwet. De opkomst bij het referendum was met 70% hoog en een meerderheid van de Franse kiezers (54%) stemde tegen de grondwet.

Het referendum in Nederland leidde tot minder discussie dan in Frankrijk en ook de opkomst was met 61,6% lager dan in Frankrijk, hoewel veel hoger dan gebruikelijk bij Europese verkiezingen.⁶ Het percentage neestemmers lag met 62% hoger dan in Frankrijk.

Na het Franse en Nederlandse nee werden de andere geplande referenda afgelast, met uitzondering van dat in Luxemburg. In het groothertogdom stemde 56,6% van de kiezers voor de grondwet bij een opkomst van 86,5% (Luxemburg kent een opkomstplicht).

Na het Franse en Nederlandse nee was het de vraag: hoe verder? Door de Europese instellingen en regeringen werd ook toen al benadrukt dat er geen plan B was. Formeel was de grondwet dood, want net als ieder Europees verdrag kon ook het grondwettelijk verdrag pas in werking treden als het door alle lidstaten onderschreven werd.

Sommige Europese leiders pleitten voor het doorzetten van de grondwet, anderen (waaronder de Franse en Nederlandse regering) pleitten voor een aanpassing van het verdrag. Er werd in Europa een periode van bezinning ingelast.

In Nederland werd er in het Kamerdebat op de dag na het referendum het besluit genomen een Brede Maatschappelijke Discussie (BMD) te organiseren over de toekomst van Europa. De bevolking heeft nu aangegeven wat ze niet wil (nl. de grondwet), nu moet het duidelijk worden wat ze wel wil, was de gedachte daarachter. Drie maanden later werd het voostel voor de BMD weer door de Kamer ingetrokken.

Op Europees niveau werd ondertussen achter de schermen hard gewerkt aan een vervanging van de grondwet. Dit resulteerde uiteindelijk in het Verdrag van Lissabon. De onderhandelingen over dit verdrag vonden achter gesloten deuren plaats. Dit keer geen conventie, geen transparantie, geen consultatie van maatschappelijke organisaties en geen referenda.

Door velen, zowel voor als tegenstanders, wordt het Verdrag van Lissabon beschouwd als een aangepaste versie van de grondwet, waarbij de vorm en de terminologie is veranderd opdat de inhoud hetzelfde kon blijven.⁷

Omdat er nu niet meer sprake was van een grondwet was het ook niet meer noodzakelijk om het nieuwe verdrag in referenda aan de bevolking voor te leggen, was de redenering. En met uitzondering van Ierland - waar een referendum over internationale verdragen door de grondwet verplicht is gesteld - werd het nieuwe verdrag dan ook nergens aan een volksraadpleging onderworpen.

De Ieren verwierpen in het referendum het Verdrag van Lissabon. Bij een opkomst van 53,1% stemde 53,4% tegen. Na afloop verklaarde de voorzitter van de Europese Commissie weer: er is geen plan B.

⁶ Bij de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2004 was het opkomstpercentage 39,1%, in 1999 was het 29,9%.

⁷ Voor een beoordeling van dit verdrag en de overeenkomsten en verschillen met de grondwet zie: 'Van grondwet naar Verdrag van Lissabon' in de brochure 'Wat Europa werkelijk doet', een uitgave van het Comité Ander Europa.

Van verschillende kanten werd gesuggereerd dat de Ieren zich maar in een nieuw referendum nogmaals over het verdrag uit moeten spreken. De hoop is dan natuurlijk dat ze dan wel in meerderheid 'ja' zullen stemmen.

Afgezien van de vraag of het erg democratisch is om op een dergelijke manier de uitspraak van de kiezers te negeren, is het ook de vraag of de Ierse kiezers in een eventueel nieuw referendum hun stem zullen herzien. Het is veel waarschijnlijker dat de Ieren op de druk vanuit de rest van Europa zullen reageren met een nog sterker 'nee'.⁸

Zo duurt de impasse dus voort. Er ligt een voorstel voor een verdrag waar de Europese regeringen en de Europese instellingen het over eens zijn, maar als het aan de bevolking van één van de lidstaten wordt gevraagd is daar geen meerderheid voor. Dat lijkt symptomatisch voor de huidige situatie in de EU.

Een horizontale breuk

Zo zien we als het ware een horizontale breuk in Europa. Een breuk tussen (een meerderheid, of in ieder geval een heel groot deel van) de bevolking en wat we zouden kunnen omschrijven als de Europese politieke en maatschappelijke elite.

De 27 regeringen konden het eens worden. Eerst over de grondwet, later over het Verdrag van Lissabon. Ook in de parlementen van de lidstaten en in het Europees Parlement was een ruime meerderheid het eens met beide verdragen. En dat gold en geldt ook voor de overgrote meerderheid van de gevestigde maatschappelijke organisaties. Maar daar waar de bevolking geraadpleegd werd, was er een grote minderheid (Luxemburg) of zelfs een ruime meerderheid tegen.⁹

Er is inmiddels veel onderzoek gedaan naar deze kloof.¹⁰ Een van die onderzoeken naar aanleiding van het referendum in 2005 omschreef in zijn conclusies de situatie als volgt. Er bestaat *“Brede steun voor de EU, maar de Unie functioneert niet goed en de veranderingen gaan te snel. Het ‘nee’ van 1 juni is geen motie van wantrouwen tegen Europa, wel een motie van wantrouwen tegen het slechte functioneren van Europa op dit moment en het hoge tempo van veranderingen. (...) Men heeft behoefte aan meer ‘grip’ op Europa. Daar ontbreekt het op dit moment nog steeds aan.”*¹¹

Verderop in de conclusies van dit rapport wordt de uitslag van het referendum omschreven als en wraakexercitie. *“Men (de deelnemers aan de in dit onderzoek gehanteerde focusgroepen) duidt het referendum achteraf als ‘wraak’ en een ‘afrekening’. Een in zichzelf gekeerde politieke elite die met valse beloften de euro heeft ingevoerd heeft hier een flinke tik op de vingers gekregen. Zelfs de voorstellers beschrijven gevoelens van opluchting en triomf.”*

⁸ “Het aantal mensen (in Ierland) dat tegen het verdrag is, is sinds het referendum in juni alleen maar gestegen. Volgens een peiling is nu 62% van de Ieren tegen. Bij het referendum stemde 53% tegen. Extra lastig is dat liefst 71 procent van de ondervraagden er niets voor voelt een tweede keer over het zelfde verdrag te stemmen.” De Volkskrant, 13 september 2008.

⁹ Er is een opvallende overeenkomst tussen de groepen die in Frankrijk, Nederland en Ierland 'nee' hebben gestemd. In alle drie de gevallen gaat het om mensen met lagere inkomens, lagere opleiding en minder maatschappelijke perspectieven. Vrouwen en jongeren zijn in deze groep oververtegenwoordigd. Zie bijvoorbeeld het artikel: 'Waarom de Ieren nee stemden'. http://andereuropa.org/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=126&Itemid=37

¹⁰ Dit verschijnsel wordt vaak omschreven als de kloof tussen 'de bevolking' en 'de politiek'. Het verschijnsel beperkt zich natuurlijk niet alleen tot de Europese politiek maar is ook op nationaal vlak zichtbaar. In deze nota beperken we ons tot de Europese dimensie van dit vraagstuk.

¹¹ “Kom naar de camping! Tijd voor een reality check” van Anker solutions, september 2005.

“De belangrijkste strategische conclusie van dit onderzoek is dat het ‘nee’ van 1 juni veel verder reikt dan alleen Europa,” schrijven de onderzoekers. *“‘Europa’ is het slagveld gebleken van een veel bredere vertrouwenscrisis tussen ‘de politiek’ en de Nederlandse bevolking. Politieke leiders in Nederland zullen op een wezenlijk andere manier met de burgers moeten communiceren dat zij tot dusver hebben gedaan.”*

De strategische aanbevelingen van hun rapport sluiten de onderzoekers af met de hartenkreet: *”Laat de vertrouwenscrisis niet onnodig voortduren. Doe iets. Dit kan echt niet zo doorgaan.”* Dat was in september 2005. Een deel van de aanbevelingen van dit rapport heeft betrekking op de Brede Maatschappelijke Discussie die vlak daarna door de Tweede Kamer afgeblazen werd.

Van brede steun naar scepticisme

In bovengenoemd onderzoek was nog sprake van een brede steun van de Nederlandse bevolking voor de EU, gecombineerd met ernstige kritiek op het functioneren daarvan. Ook uit alle andere ons bekende onderzoeken¹² uit of over die periode komt hetzelfde beeld naar voren. “De gemiddelde Nederlander is pro-Europees, ontevreden over het functioneren van de instellingen van de Unie, ziet niet in wat de Grondwet daaraan zal verbeteren en hoopt op een socialer Europa,” konden wij in juni 2005 dan ook concluderen.¹³

Inmiddels lijkt dat anders te zijn. Uit een recent onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat de Nederlandse kiezer sceptischer is geworden over Europa. In 2006 (het laatste jaar van het onderzoek) spreekt een duidelijke meerderheid van de kiezers zich uit tegen een verdere Europese eenwording: 55% is daar tegen, 26% is voor en 19% neemt een middenpositie in. Het wantrouwen tegenover Europa is daarmee aanzienlijk groter dan in de periode daarvoor. Slechts een minderheid (40%) van de Nederlanders is tevreden met het functioneren van de democratie in de Europese Unie. Ter vergelijking: driekwart is tevreden met de democratie in Nederland. Ook heeft slechts 41% vertrouwen in de Europese Unie.¹⁴

In plaats van een vermindering van de kloof tussen de burgers en de politiek lijkt die kloof - als het om Europa gaat - de afgelopen tijd dus groter en dieper te zijn geworden. Waarbij een verandering plaatsvindt van een meerderheid voor de EU (met kritiek) naar een meer uitgesproken sceptische houding ten opzichte van de Unie.

Die veranderingen zijn ons inziens moeilijk los te zien van de manier waarop regering en parlement de afgelopen jaren met het Europeadebat zijn omgegaan. Terwijl in 2005 onderzoekers al vertwijfeld riepen dat er echt iets gedaan moest worden en dat de opvattingen van de bevolking serieus moesten worden genomen, is precies het omgekeerde gebeurd. De bevolking is steeds meer buitenspel komen te staan en heeft het gevoel dat ondanks haar duidelijke ‘nee’ de grondwet in zijn essentie toch wordt doorgezet. Dat vertaalt zich in een steeds sceptischer houding van de bevolking ten opzichte van Europa.

Het dichten van de kloof

¹² Zie bijvoorbeeld de regelmatige Eurobarometeronderzoeken op:

http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm en “Nederlanders en Europa”, onder redactie van Kees Aarts en Henk van der Kolk, 2005, Uitgeverij Bert Bakker Amsterdam.

¹³ <http://www.grondwetnee.org/actueel/welk> nee won.

¹⁴ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/overheid-politiek/publicaties/artikelen/archief/2008/2008-2563-wm.htm?RefererType=MailThisPage>

In principe zijn er natuurlijk verschillende manieren om deze kloof te slechten. Dat zou kunnen via een versterking van de democratische controle op het handelen van de regeringen in Europees verband en de Europese instellingen via de nationale parlementen en het Europees Parlement. Maar zoals we gezien hebben bevinden zowel de nationale als het Europees Parlement zich in grote meerderheid als het gaat om de inrichting en het functioneren van Europa aan de zelfde kant van de kloof als de regeringen en komen hun opvattingen niet overeen met die van de meerderheid van de bevolking.

Europese en nationale politieke instellingen – inclusief de politieke partijen – worden door de bevolking veeleer als onderdeel van het probleem dan als een onderdeel van de oplossing gezien.

Om de bevolking weer bij het Europese project en de besluitvorming daarover te betrekken is het noodzakelijk om te zoeken naar andere, meer directere vormen. Niet als alternatief voor, maar als aanvulling op het bestaande systeem van parlementaire democratie.

Het referendum van 2005 over de Europese grondwet is daar een goed voorbeeld van. Na afloop werd daar, door voor en tegenstanders van een dergelijk referendum en door voor en tegenstanders van de grondwet, erkend dat er in ons land nog nooit zo intensief over Europa was gediscussieerd. Ook uit de opkomst bij het referendum bleek die betrokkenheid.¹⁵

De lijn die toen is ingezet met een referendum en de aankondiging van een Brede Maatschappelijke Discussie is later abrupt verbroken. Wij pleiten er voor die lijn weer op te nemen en de bevolking te betrekken bij het debat over Europa door haar zelf weer een stem te geven. De eerste stap daarin zal zijn het weer oppakken van het idee van een Brede Maatschappelijke Discussie over de toekomst van Europa.

Een Brede Maatschappelijke Discussie

Er zijn twee redenen om de BMD alsnog op te pakken. De eerste is het Ierse nee, waardoor na de grondwet ook het Verdrag van Lissabon is gestrand. Het is duidelijk noodzakelijk om een fundamentele discussie te voeren over de toekomst van Europa.

De tweede reden is de hier boven gesignaleerde groei van de kloof tussen de burgers en de politiek als het om Europa gaat. Het nog langer buitenspel zetten van de burgers zal die kloof steeds verder vergroten, met alle gevolgen van dien.¹⁶

De formele reden om indertijd het plan voor een BMD weer af te blazen, was het feit dat hij gezamenlijk door regering en parlement georganiseerd zou worden. Inderdaad is dat een ongelukkige constructie. Ons voorstel is om de BMD te laten organiseren door een onafhankelijke commissie die vooral als taak krijgt om maatschappelijke organisaties de mogelijkheid te geven de discussie te voeren door geld en faciliteiten ter beschikking te stellen. De referendumcommissie ten tijde van het referendum over de grondwet kan hier als voorbeeld dienen.

¹⁵ Tijdens de campagne werd o.a. door de toenmalige CDA fractievoorzitter Verhagen gesteld dat alleen bij een opkomst boven de 30% zijn partij zich aan de uitslag van het referendum zou conformeren. De opkomst lag uiteindelijk meer dan twee maal zo hoog.

¹⁶ De opkomst en groei van rechts populistische stromingen zoals momenteel die van Wilders en Verdonk heeft veel te maken met de grote kloof tussen burgers en politiek. De machteloosheid van de burgers vertaalt zich als het ware in verwachtingen van sterke leiders en makkelijke oplossingen.

De vorm van de BMD moet natuurlijk niet beperkt blijven tot de traditionele discussies in rookvrije zaaltjes. Er kunnen allerlei methoden en technieken worden ingezet waarbij zowel de oude als de nieuwe media een belangrijke rol kunnen spelen. Van publicaties en mediaproducties tot internetfora en spelsimulaties.

In het eerder genoemde rapport van Anker solutions wordt er terecht op gewezen dat de BMD niet een vrijblijvend discussiecircus moet zijn. *“Zorg dat de BMD, als deze al doorgaat, van tevoren helder omschreven consequenties heeft.”* (...) *“Burgers zijn alleen tot politieke participatie en betrokkenheid te verleiden als er echte beslissingsmacht op het spel staat. Het referendum was daarvan een goed voorbeeld met een hoog rendement van een tegenstem.”*¹⁷

Die echte beslissingsmacht van de burgers kan natuurlijk niet binnen de BMD zelf liggen. Hoe succesvol een dergelijk proces ook is, er zal altijd maar een klein deel van de bevolking actief aan deel (kunnen) nemen. De uiteindelijke beslissingsmacht van de bevolking zal tot uitdrukking moeten komen via de stembus.

De BMD is in onze visie dan ook slechts de eerste fase van het proces van discussie, meningsvorming en besluitvorming over de toekomst van Europa. Maar het moet in die eerste fase wel van het begin af aan duidelijk zijn dat het een eerste fase is en dat het hele proces uit zal lopen op besluitvorming door de bevolking zelf.

Maar voor het zover is, zal eerst duidelijk moeten zijn waartussen te kiezen valt. Door velen is terecht opgemerkt dat een keuze in een referendum altijd een zeer beperkte keuze is. Bij een referendum gaat het slechts om ‘voor’ of ‘tegen’. Dat is dan ook een keuze die pas aan het eind van het proces gemaakt kan worden, als finale afweging.

De BMD zal gericht moeten zijn op het formuleren van verschillende visies op de toekomst van Europa. Visies waaruit uiteindelijk door de bevolking kan worden gekozen. Het resultaat van de BMD zal dus bestaan uit een aantal verschillende visies of programmatische opvattingen over de toekomst van Europa.

Een democratische conventie

De conventie die de Europese grondwet heeft opgesteld, was vanuit democratisch oogpunt een klein stapje vooruit ten opzichte van de gebruikelijke procedure bij het tot stand komen van Europese verdragen. In plaats van vervolgens weer een stap achteruit te zetten, zoals gebeurde met het opstellen van het Verdrag van Lissabon, zouden er flinke stappen vooruit moeten worden gezet.

De leden van de grondwetconventie waren niet gekozen. Zij werden aangewezen door de regeringen, de nationale parlementen en het Europees Parlement. Ze hadden dus geen duidelijk mandaat van de kiezers.

Een nieuwe conventie die een nieuw Europees verdrag, een nieuwe basis voor Europese samenwerking op moet stellen, zal dat wel moeten hebben. Zij zal moeten bestaan uit direct door de bevolking gekozen vertegenwoordigers. Vertegenwoordigers die gekozen zijn op basis van een duidelijk programma over de toekomst van Europa.

¹⁷ “Kom naar de camping!” pagina 8.

De kandidaten daarvoor kunnen voorgedragen worden door maatschappelijke organisaties, politieke partijen of groepen burgers die zich speciaal hiervoor verenigen.¹⁸ Het voorstellen van dergelijke kandidaten met hun respectievelijke programma's zal het eindresultaat zijn van de BMD.

Zo ontstaat er dus een conventie van speciaal daarvoor gekozen vertegenwoordigers. Deze conventie zal natuurlijk Europabreed moeten zijn, wat veronderstelt dat ook in de rest van Europa een dergelijk proces van discussie en verkiezing plaatsvindt.

Deze Europese conventie zal een of meerdere voorstellen uitwerken die vervolgens in een Europabreed referendum aan de Europese bevolking zullen worden voorgelegd.

Dat is in grote lijnen ons voorstel om tot een democratische herstart van Europa te komen: een brede maatschappelijke discussie, uitlopend op de vorming van verschillende kieslijsten; verkiezing van een democratische conventie die als taak heeft een nieuw verdrag als basis voor de Europese samenwerking voor te leggen; en tot slot het in een referendum aan de bevolking voorleggen van het werk van de conventie.

Natuurlijk zijn op allerlei punten aanvullingen, verbeteringen en wijzigingen voor deze aanpak te bedenken. Maar waar het om gaat, is dat met een dergelijke aanpak de burgers weer bij het Europese project betrokken worden doordat de burgers zelf een doorslaggevende stem hebben. Daarom noemen wij het ook een democratische doorstart van Europa.

Tegenwerpingen

Tegen een dergelijke aanpak zijn natuurlijk een heleboel tegenwerpingen te maken. Op een paar daarvan gaan we hier in.

1. De bevolking is niet geïnteresseerd en niet deskundig.

Het is waar dat over het algemeen de interesse van de bevolking voor Europa beperkt is. De geringe opkomst bij de verkiezingen voor het Europees Parlement is daar een goede indicatie van. Maar tegelijkertijd zien we dat de opkomst bij het referendum over de Europese grondwet veel hoger was. Dat komt omdat de bevolking toen het idee had dat hun stem er wél toe deed.

In het algemeen is het functioneren van de democratie afhankelijk van de betrokkenheid van de burgers. Als die betrokkenheid te wensen over laat, is er vanuit democratisch oogpunt maar één remedie: de mensen meer betrekken door ze meer verantwoordelijkheid te geven.

Hetzelfde geldt voor de redenering dat de bevolking te weinig deskundigheid heeft om te oordelen over de complexe Europese problemen, en dat die beslissingen beter aan deskundige politici kunnen worden overgelaten. Maar diezelfde ondeskundige burgers worden wel geacht om uit een veelheid van beschikbare kandidaten die volksvertegenwoordigers te kiezen die wél voldoende inzicht hebben.

Met andere woorden: als je uitgaat van democratie, van het uitgangspunt dat uiteindelijk de bevolking zelf moet beslissen, dan moet de bevolking daar ook optimale mogelijkheden voor hebben. Dat is de beste garantie om de betrokkenheid en de deskundigheid van de bevolking te bevorderen.

¹⁸ Deze lijsten zullen natuurlijk aan bepaalde minimumeisen moeten voldoen (ondersteuning door een bepaald aantal burgers), zoals dat ook bij de gebruikelijke verkiezingen het geval is.

2. Het kost te veel tijd en geld

Het is ontegenzeggelijk waar dat een democratische procedure veel tijd en geld kost. Tijd kost het in de eerste plaats van de burgers die zich in hun vrije tijd in de materie moeten verdiepen en de moeite moeten nemen om naar bijeenkomsten en uiteindelijk de stembus te gaan. Zoals we eerder al opmerkten zijn burgers daartoe alleen bereid als er echte beslissingsmacht op het spel staat.

Daarbij is het duidelijk dat het hele proces dat wij voorstellen: BMD, verkiezing van een conventie, werk van een conventie en een referendum daarover, enige jaren zal vergen. Maar we moeten ook constateren dat de tot nu toe gevolgde (en doodgelopen weg) van conventie, grondwet, referenda, onderhandelingen, verdrag, vele jaren heeft gekost, zonder iets op te leveren.¹⁹

Hetzelfde geldt in feite voor de kosten van een dergelijk proces. Natuurlijk kost het veel geld. Maar dat hoeft nog geen fractie te zijn van wat er nu uitgegeven wordt om het Europa dat de bevolking in feite niet wil te promoten. Als alle huidige Europa promotieactiviteiten van de regeringen, de Europese Commissie en het Europees Parlement worden stopgezet, zijn er tientallen miljoenen euro's beschikbaar voor een werkelijk debat en democratische besluitvorming.²⁰

Uiteindelijk gaat het om een fundamentele keuze. Of we accepteren een Europa dat steeds verder van de burgers af komt te staan en dus steeds minder gezag zal hebben bij de burgers. Of we hebben nu de moed om het roer te wenden en een democratische doorstart te maken. Wij kiezen voor het laatste en hopen steeds meer mensen voor die keuze te winnen.

Meer informatie: www.andereuropa.org
e-mail: info@andereuropa.org

¹⁹ De conventie die de grondwet schreef kwam in 2002 voor het eerst bij elkaar en de eerste plannen dateren al van 2000 en 2001.

²⁰ Het is moeilijk om een precies overzicht te krijgen van wat er allemaal uitgegeven wordt aan directe en indirecte Europapromotie. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft per jaar € 2,5 miljoen te besteden via het Europafonds. Daarnaast besteedt ze naar eigen zeggen ook een dergelijk bedrag aan eigen activiteiten. Het Europees Parlement heeft in 33 steden in Europa (waaronder Den Haag) een eigen informatiebureau. Alleen al op het bureau in Den Haag werken 10 mensen. Daarnaast heeft ook de Europese Commissie in alle lidstaten informatiebureaus. Ook door het Europees Parlement en door de Commissie worden allerlei subsidies voor Europapromotieactiviteiten verstrekt. Als we dit vergelijken met de miljoen euro die de Referendumcommissie in 2005 ter beschikking had voor de campagne van voor en tegenstanders van de grondwet, dan is dat slechts een fractie daarvan.